

No klimata pārmaiņu izpratnes līdz rīcībai Vidzemē un Kurzemē

No prognozēm līdz rīcībai: kā darbojas sabiedrības aizsardzība

Zinātnieki arvien biežāk brīdina par klimata pārmaiņu sekām, kas dažādā mērā ietekmē arī mūsu ikdienu. Tās palielina ekstrēmu laikapstākļu biežumu un intensitāti. Arī Latvijā arvien biežāk saskaramies ar dabas parādībām, kas klimata pārmaiņu ietekmē kļūst biežākas, ilgstošākas vai intensīvākas. Spilgts piemērs nesen bija Talsu novadā, kur pēc spēcīgām lietavām pārplūda Dursupes dzirnavezers. Ūdens straume pārrāva reģionālo autoceļu Sloka–Talsi (P128), izskaloja vairākus vietējās nozīmes ceļus un applūdināja apkārtnējās teritorijas.

Saskaņā ar Civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas likumu sabiedrības aizsardzība katastrofu, tai skaitā klimata izraisītu apdraudējumu, gadījumos balstās uz vairākiem savstarpēji saistītiem mehānismiem. Būtiskākie no tiem ir katastrofu risku novērtēšana un prognozēšana, preventīvie un gatavības pasākumi, agrīnā brīdināšana, reaģēšanas pasākumi (tai skaitā glābšanas darbi, apdraudēto cilvēku evakuācija u.c.), seku likvidēšanas pasākumi (tostarp iedzīvotāju pamatvajadzību nodrošināšana, piemēram, dzeramā ūdens pieejamības nodrošināšana), kā arī atjaunošanas pasākumi. Sistēmas pamats ir nepārtraukta meteoroloģisko un hidroloģisko apstākļu novērošana, datu apkopošana un prognozēšana, ko veic Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs (LVĢMC). Centrs seko līdzi šīm izmaiņām, gatavo laikapstākļu prognozes gan tuvākajām stundām, gan arī garākiem termiņiem (līdz pat sešām nedēļām uz priekšu) un arī sezonālā griezumā. Daudzās jomās no precīzām prognozēm ļoti atkarīgs nozares darbs un cilvēku drošība.

Papildu instruments apziņošanai

Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (VUGD) Prevencijas pārvaldes Sabiedrības izglītošanas un informēšanas nodaļas vecākā inspektore Vidzemes reģionā Sandra VĒJIŅA novērtē, ka LVĢMC izstrādātās meteoroloģiskās prognozes ir svarīgas arī ugunsdzēsēju glābēju darbā. Dienests tās saņem regulāri. Ugunsdzēsēji glābēji vienmēr ir gatavi steigties palīgā nelaimē nonākušajiem, taču prognozes ļauj sagatavoties. Proti, ja tiek brīdināts par vētrām, jāreķinās, ka būs vairāk lūzušo koku. Ja gaidāms ilgāks karstums un saums, iespējami meža ugunsgrēki, kuru dzēšanā VUGD nereti dodas palīgā Valsts meža dienestam. Būdami informēti par postošiem laikapstākļiem, arī ugunsdzēsēji glābēji var iedzīvotājiem atgādināt par piesardzību un rīcību, gatavojoties dabas stihijām un to laikā.

LVĢMC laikapstākļu brīdinājumus publicē gan savā vietnē un sociālajos tīklos, gan izplata ar mediju palīdzību, tāpat par tiem informē savus sadarbības partnerus un valsts institūcijas. Prognozes ļauj preventīvi gatavoties dažādiem laikapstākļiem, paredzēt riskus vai tos būtiski mazināt.

Kopš 2025. gada 1. jūlija Latvijā darbojas vēl viens kanāls agrīnās brīdināšanas jomā – šūnu apraide. Tas ir moderns rīks, kas vienlaikus, dažu minūšu laikā un mērķēti apziņo iedzīvotājus par bīstamiem laikapstākļiem, ķīmiskām avārijām, militāru apdraudējumu un citām situācijām, kas apdraud vai var apdraudēt veselību un dzīvību. Ziņojums tiek nosūtīts uz mobilajiem tālruņiem noteiktā teritorijā, to papildina skaņas signāls un vibrācija. VUGD izsūta brīdinājumus par laikapstākļiem, balsto-

Kādas klimata pārmaiņas mūs varētu sagaidīt?

	Limbažu novadā		Dienvidkurzemes novadā		Liepājas valstspilsētā	
	Mūsdienas	Scenārijs 2100. gadam	Mūsdienas	Scenārijs 2100. gadam	Mūsdienas	Scenārijs 2100. gadam
 Gada vidējā temperatūra	8,0°C	10,2°C	8,4°C	11,0°C	8,8°C	11,3°C
 Vidējais nokrišņu daudzums	679,3 mm	823,3 mm	739,9 mm	835,9 mm	720,1 mm	822,8 mm
 Vidējais vēja ātrums	3,3 m/s	4,0 m/s	3,4 m/s	4,0 m/s	3,4 m/s	5,0 m/s
 Veģetācijas perioda ilgums	192 dienas	250 dienas	210 dienas	285 dienas	215 dienas	294 dienas

Klimata rādītāju izmaiņas atbilstoši LVGMC klimata scenārijiem

Klimata rādītāju izmaiņas atbilstoši LVĢMC klimata scenārijiem.

ties uz LVĢMC sniegto informāciju (sarkanajiem un dzeltenajiem brīdinājumiem) vai operatīvo situāciju. – *Tā ir preventīva informācija, kas ļauj sagatavoties, piemēram, nostiprināt puķu podus vai aizvērt batutus, ja sola negantu vēju. Ja šo informāciju ņem vērā, tā var vienkāršot ikdienā, lai dzīvotu drošāk,* – teic S. Vējiņa.

Sabiedrības attieksme pret šūnapraidi ir atšķirīga. Vieni novērtē iespēju laikus saņemt brīdinājumus, citi uzskata, ka paziņojumu ir pārāk daudz. Daļa uzskata, ka ir lieki izmantot šo rīku ziņojumiem par bīstamiem laikapstākļiem. – *Labāk ir zināt, lai sagatavotos,* – norāda VUGD pārstāve.

Valsts agrīnās brīdināšanas sistēmas – trauksmes sirēnu un šūnapraides – darbību Latvijā pārbauda divas reizes gadā. Jūnijā tika veikta šīgada pirmā pārbaude, nākamā gaidāma rudenī.

Plāno pielāgošanos klimata pārmaiņām

Limbažu novada pašvaldība izstrādā Ilgtspējīgas enerģijas un klimata rīcības plānu (SECAP), kurā uzmanība pievērsta arī pielāgošanās pasākumiem klimata pārmaiņām, kā arī tiek aktualizēts pašvaldības Civilās aizsardzības plāns. Par šiem jautājumiem sarunājos ar Limbažu novada pašvaldības Attīstības un projektu nodaļas vides inženieri Ivetu UMULI un civilās aizsardzības speciālistu Daini SILIŅU.

Viens no galvenajiem soļiem ir atjaunot un pielāgot meliorācijas sistēmas, kā arī uzlabot ūdensteču dabisko caurplūdumu, lai mazinātu plūdu sekas un stabilizētu ekosistēmas. – *Mums ir paveicies, ka novadā nav nacionālās nozīmes plūdu riska teritoriju, tomēr lokāli plūdi novadā ir piedzīvoti,* – teic pašvaldības pārstāvi. Apzinātas vietas pašvaldības teritorijā, kur nepieciešams veikt meliorācijas un lietusūdens savākšanas sistēmu atjaunošanu, kā arī upju krastu un dambju nostiprināšanu un citus pasākumus. Limbažu novada pašvaldība gatavojas pieteikt Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta (EKII) finansējumam, lai īstenotu trīs meliorācijas uzlabošanas projektus – Ziemeļblāzmā Skultes pagastā, Limbažos un Salacgrīvā. Investīcijām izvēlētas teritorijas, par kurām saņemts visvairāk iedzīvotāju sūdzību, ka tur ir augsts gruntsūdens līmenis. Tajās pēc stiprām lietavām biežāk rodas applūšanas risks. Ziemeļblāzmas projekta vadošā partnera lomu, iespējams, uzņemsies kaimiņi – Saulkrastu pašvaldība –, ja to pieļaus topošie Ministru kabineta noteikumi. Pašvaldība cer piesaistīt EKII atbalstu arī plūdu seku mazināšanas vai likvidēšanas aprīkojuma – elektrības ģeneratoru un ūdens sūkņu – iegādei.

Viens no pielāgošanās pasākumiem ir

sadzīves notekūdeņu ilgtspējīga apsaimniekošana, tai skaitā decentralizēto notekūdeņu apsaimniekošanas kontrole. Tiek risināts sasāpējušais Limbažu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu (NAI) jautājums. Spēcīgu lietavu laikā NAI pārplūda un notekūdeņi nonāca Limbažu Dūņezērā. SIA *Limbažu siltums*, īstenojot projektu, Limbažu NAI teritorijā gada sākumā izbūvēja maksimālo mitrāju, kas papildus attīrīs un reizē palīdzēs mazināt avārijas situāciju sekas. Vienlaikus notiek arī pašu NAI modernizācija.

Lai mazinātu stipra karstuma apdraudējumu novada iedzīvotājiem un viesiem, publiskās vietās tiek uzstādīti dzeramā ūdens brīvkrāni. Limbažos pagaidām ir četri, bet viens ierīkots arī Staiceļē. Turpmāko gadu laikā Limbažu novadā plānots ierīkot vēl vairākas dzeramā ūdens ņemšanas vietas.

Pašvaldība plāno informatīvus pasākumus sabiedrības izglītošanai par pielāgošanās jautājumiem, gaidāmajiem riskiem un pārmaiņām, lai pēc iespējas mazinātu iespējamās zaudējumus. Paredzēts, piemēram, nodrošināt sabiedrību ar informāciju par karstuma ietekmi uz veselību un rekomendācijām par rīcību karstuma viļņu laikā. Limbažu novada pašvaldība jau izdevusi nelielu bukletu *Mana drošība. Ceļvedis bērniem un ģimenēm*. Tajā vienkārši, uzskatāmi un ar vizuāliem elementiem bērniem un ģimenēm tiek atgādināts par rīcību ārkārtas situācijās. Pašvaldības pārstāvji uzsver, ka sabiedrības izglītošanā ļoti svarīgs ir informācijas pasniegšanas veids. Tai jābūt vienkāršai un uzskatāmai. – *Kad sarežģītu informāciju pasniedz vienkāršā veidā, cilvēks sāk aizdomāties.*

Limbažu novada pašvaldība sadarbībā ar Vidzemes plānošanas reģionu iesaistījies starptautiskā projektā *Klimata noturības stiprināšana attāļajos lauku reģionos, izmantojot kopienu iesaisti (GRACE)*. Tā mērķis ir stiprināt Eiropas reģionu, īpaši lauku teritoriju un mazpilsētu kopienu spēju pielāgoties klimata pārmaiņām. Projektā tiek meklēti un praksē pārbaudīti risinājumi klimata risku mazināšanai, iesaistot vietējās kopienas, pašvaldības un pētniekus.

Preventīvie pasākumi ir būtiski

Dienvidkurzemes novadā klimata, enerģētikas un vides jautājumi integrēti novada kopējos plānošanas dokumentos. Pašvaldības Ugunsdzēsības dienesta vadītājs Andris JEFIMOVS uzsver, ka viens no svarīgākajiem aizsardzības mehānismiem ir preventīvie pasākumi. Proti, rīkoties, lai potenciālā ietekme radītu pēc iespējas mazāk zaudējumu, piemēram, apdomīgi izvēlēties mājas būvniecības vietu. A. Je-

fimovs norāda, ka daba pati bieži dod mājienu, tikai mēs tos vairs nemākam nolasīt. Ja māja uzcelta purvainā apvidū vai upes palienē, nevajadzētu brīnīties par periodiskiem plūdiem. Viņš iesaka apdrošināt īpašumu pret dabas katastrofu riskiem. Protams, sagatavošanās iespējamiem riskiem atkarīga no katra finansiālajām iespējām. Noteiktās situācijās pašvaldība var sniegt atbalstu jau radušos seku likvidēšanā. Atsevišķos gadījumos valsts nodrošina arī atbalsta mehānismus katastrofu seku mazināšanai. Cik sarunbiedram zināms, pēdējos gados pašvaldības teritorijā nav piedzīvotas situācijas, kad nācies iedzīvotājiem palīdzēt pēc vētrām vai evakuēt no plūdu skartām teritorijām. Pašvaldībai ir sagatavotas vietas, kur iedzīvotājus uz laiku izmitināt. Pēc aizvadītās ziemas pašvaldības pārstāvji bažījušies, vai pavasara palu dēļ upēs pārlietu nepaaugstināšies ūdens līmenis un neradīs postījumus. Taču vismaz Dienvidkurzemes novada ūdenstecēs ledus kārtā kususi pamazām un iztikts bez paliem.

Arī pašvaldība laikus gatavojas, piemēram, apseko un nepieciešamības gadījumā atjauno lietusūdens novadīšanas un meliorācijas sistēmas, nostiprina ūdenstilpņu krastus, lai mazinātu spēcīgu lietavu radīto plūdu riskus. Šovasar Dienvidkurzemes novada Nīcas un Otaņķu pagastā atjaunots Bārtas upes posms un nostiprināts tās labā krasta aizsargdambis. Galvenais šo darbu mērķis ir samazināt plūdu risku, pasargāt iedzīvotājus, viņu īpašumus un lauksaimniecības zemes. Līdzīgi piekrastes aizsardzības pasākumi īstenoti arī blakus esošajā Liepājā. Tur pagājušos vasar tika pabeigta jūras krasta nostiprinājuma izbūve no pilsētas notekūdeņu attīrīšanas iekārtām līdz 2023. gadā izbūvētajai jūras krasta aizsargbūvei – būnai. Abu aizsargrisinājumu uzdevums ir nodrošināt, lai jūra neizskalotu krastu un neapdraudētu notekūdeņu attīrīšanas iekārtas.

A. Jefimovs vada Dienvidkurzemes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrību, kurā darbojas 15 vienības. Viņš skaidro, ka brīvprātīgie ugunsdzēsēji ir labi palīgi arī civilajā aizsardzībā, palīdzot likvidēt dabas stihiju sekas – pievest iedzīvotājiem ūdeni, attīrīt ceļus no vējā lūzušiem kokiem, veikt iedzīvotāju apziņošanu, ja pazūd sakari, un citos gadījumos. Vai iedzīvotāji zina, kā rīkoties, saņemot brīdinājumu par bīstamiem laikapstākļiem vai citām ārkārtas situācijām? A. Jefimovs vērtē, ka tas atkarīgs no katra individuāli. Pašvaldības sabiedrisko attiecību speciālisti, rūpējoties par iedzīvotāju drošību, vietvaras iestādēs ir izvietojusi operatīvo dienestu izstrādāto informāciju par to, kā rīkoties ārkārtas situācijās. Klimata pārmaiņas nevaram pilnībā novērst, bet zināšanas, prognozes un savlaicīga rīcība ļauj samazināt šo pārmaiņu radītos riskus cilvēkiem, viņu īpašumiem un videi.

Sagatavoja Līga LIEPIŅA

Par projekta «No klimata pārmaiņu izpratnes līdz rīcībai Vidzemē un Kurzemē» saturu atbild projekta īstenotājs SIA «Izdevniecība Auseklis». Projekta Nr. EKII-9/14.